

Sanningen om dagis

Expressen den 26 december 2005

Julklapparna är öppnade och pepparkakorna snart slut. Barnen tycks ha glömt julstressen och de har nästan sett sig mätta på mammas skakiga filmer av julkonserter och uppvisningar. Det är jullov och julfriden borde tränga undan alla tankar på dagisångest och tidsbrist. Kanske är jullovet extra långt för en del barn just i år. Efter höstens debatt var det ju med en särskild känsla i magtrakten man skulle fylla i fritis- och dagislappen om juledighet. Blir barn stigmatiserade eller rent av sjuka av att vara på fritis och dagis dan före julafton? Tror någon på att man jobbar, eller utgår omgivningen ifrån att vi föräldrar passar på att sköta julklappsinköpen när barnen åtnjuter subventionerad barnomsorg? Men, det är svårt att ge efter för julfriden när så många är så tvärsäkra på vad som är bra och dåligt för barnet, kvinnan och jämlikheten. Somliga är övertygade att det finns en bästa lösning som passar alla, andra är lika tvärsäkra på att varje familjesituation är så unik att den kräver sin egen lösning.

Dagis är bra för barn. Det finns det vetenskapliga belägg för, hävdas det. Dagis är dåligt för barn. Det finns det också belägg för, hävdar en annan. I själva verket finns det oerhört få vetenskapliga studier som kan utesluta att de skillnader man hittar mellan dagisbarn och andra barn inte beror på något annat än dagis. Det är lätt att hitta samband, men svårt att belägga orsakssamband. Det är vanligt att hitta positiva effekter av dagis på barn som gick på dagis på 70-talet. Kanske var dagis, som det påstås i debatten, särskilt bra då. En lika rimlig förklaring är att det på den tiden i huvudsak var barn till välutbildade som gick på dagis. Att det brukar gå bra för barn till välutbildade, välbeställda föräldrar är knappast förvånande. Också när man hittar negativa effekter av för mycket dagis och för lite mamma är det svårt att utesluta att det inte i själva verket beror på någon annan, underliggande skillnad mellan de föräldrar och barn som har valt den ena eller andra barnomsorgsformen. Om ett barn går långa dagar på dagis för att en ensamstående mamma sliter för att klara försörjningen, är det inte förvånande att det klarar sig sämre i livet än deltidsförskolebarnet till de välutbildade föräldrar som har det förspänt nog att frilansa sig till fria och flexibla arbetstider under småbarnsåren.

Beroende på vilken dagiseffekt man söker, kan man nog finna den med ett tillräckligt klokt val av tidsperiod och social miljö. Svårigheten att belägga orsakssamband beror på att få föräldrar är villiga att experimentera med sina barn. Det är inte slumpen som avgör om ett barn sätts i dagisfrökens eller mammas famn, som när slumpen avgör vem som får medicin eller placebo vid test av nya läkemedel. Föräldrars prioriteringar och livsvillkor påverkar hur mycket och vilket slags barnomsorg barn får. Därför är dagisbarn och andra barn olika även om man bortser från dagis. Inte ens när verkligheten erbjuder oss forskare vad som kallas ett naturligt experiment är det självklart att slå på stora trumman. I Quebec genomfördes åren 1997-2000 ett storskaligt barnomsorgsexperiment. Alla barn erbjöds dagis till låg kostnad. En stor grupp barn i Quebec blev plötsligt dagisbarn, medan barn i övriga Kanada inte fick samma möjlighet. Rykande färsk forskning (*Baker, Gruber och Milligan, 2005*) om detta experiment är ingen uppmuntrande läsning för en flitig dagiskund. De preliminära resultaten tyder på att både barn och föräldrar i Quebec fick mätbart sämre hälsa. Dessutom blev barnen stökiga och halkade efter i sin motoriska och intellektuella utveckling.

Men, säger dagiskramaren i mig, det är ju Kanada, inte här. Kan forcerad dagisutbyggnad, med därpå följande organisatoriska och andra slags barnsjukdomar, vara förklaringen till de

dystra resultaten? På bara några år steg andelen 0-4-åringar i någon form av barnomsorg från 40 procent till 70 procent, dvs nästan till svensk nivå! Eller är det omställningen i sig? Måste nya generationer barn och föräldrar lära sig att må bra av dagis? Kanske var det rent av något annat otäckt som hände med barnfamiljer i Quebec under de där åren och som orsakade försämringarna i hälsa och utveckling? Om nu resultaten från den kanadensiska utvärderingen överhuvudtaget står sig. De är trots allt preliminära! Vare sig resultaten står sig eller ej är det angeläget att veta hur dagis påverkar barn i Sverige. Det pinsamma är att vi vet så lite. Ingen ordentlig utvärdering har gjorts av effekterna av dagis på barns hälsa och utveckling i samband med de vågor av dagisexpansion som svept över vårt land. I genomförandet av dagisreformer har förutsättningarna för effektiv utvärdering knappast heller varit en prioriterad fråga. Det gör vetenskaplig utvärdering svår, men det fråntar inte oss forskare ansvaret att försöka. Och försök görs! När maxtaxereformens barn växt till sig finns det hopp om svar. Reformen hade nämligen olika genomslagskraft på dagisinskrivningarna i olika kommuner och inkomstgrupper, inte som följd av föräldrars val utan på grund av att dagistaxorna varierade så mycket innan de blev enhetliga. Frågan är nu om det har hänt något särskilt med barns hälsa och utveckling i kommuner där dagisinskrivningarna tog ett stort skutt jämfört med kommuner där det inte hände så mycket.

Jag är inte tvärsäker på vilka svaren blir. Och kanske borde ontet i magen svida till, men nej, visst hade julspurten varit lika hektisk och barnen säkert lika trötta efter uppvisningar och julkonserter om de inte hade börjat på dagis så fort de kunde gå och plats erbjöds.

God fortsättning!

ANNA SJÖGREN

Referens: Michael Baker, Jonathan Gruber och Kevin Milligan, 2005, "Universal child care, maternal labor supply and child well-being", opublicerat manuskript.